

УДК 323.342.71:351.341.1(477)

М.І. ЛОГВИНЕНКО,

канд. юрид. наук, доц., Сумський державний університет

Н.В. ЛЕУНОВА,

Сумський державний університет

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** громадянське суспільство, економічна безпека, правоохоронні органи, Департамент захисту економіки Національної поліції України*

Останніми роками в Україні спостерігається стійка тенденція зростання економічних загроз, що характеризується зменшенням внутрішнього валового продукту, великою борговою залежністю держави, критично низьким рівнем інвестиційної та інноваційної діяльності, низькою ефективністю антимонопольної політики та ін. Тому актуальним на сьогодні є питання забезпечення економічної безпеки нашої держави. В умовах реформування правоохоронної системи особливо гостро сьогодні постає визначення місця і ролі саме правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки України та їх взаємодії з громадянським суспільством на шляху розбудови правової держави. В рамках цієї реформи, наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення територіального органу Національної поліції» від 13.10.2015 року № 830 було утворено міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департамент захисту економіки, як юридичну особу публічного права, ключовим завданням

якого є своєчасне виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки.

Забезпечення національних інтересів не можливе поза громадянським суспільством, оскільки громадяни України та їх об'єднання є суб'єктами забезпечення національної безпеки, а розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів визнано пріоритетним напрямом реалізації національних інтересів України, як визначено українським законодавством.

Громадянське суспільство, його функції та роль є об'єктом багаторічних досліджень, серед яких дослідження таких науковців як: К.А. Бондар, В.М. Кравчук та ін. Н.П. Стучинська досліджувала громадянське суспільство саме як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. А. Детюк дослідив роль правоохоронних органів у системі забезпечення економічної безпеки. Проте, на сьогодні не достатньо досліджено вплив громадянського суспільства саме на активізацію діяльності органів внутрішніх справ, що забезпечують економічну безпеку держави. Тому метою статті є з'ясування ролі громадянського суспільства та його взаємодії з правоохоронними органами нашої держави щодо забезпечення економічної безпеки України.

При визначенні ролі громадянського суспільства у загальній системі управління Європейська Комісія вказала, що організаційно громадянське суспільство являє собою «всі недержавні, неприбуткові, безпартійні і ненасильницькі організації, через які люди об'єднуються задля досягнення спільних цілей та ідеалів, будь-то політичних, культурних, соціальних чи економічних». До них відносять – «общинні організації, неурядові організації, релігійні організації, фонди, науково-дослідні інститути, гендерні організації, кооперативи, професійні та бізнес-асоціації, неприбуткові засоби масової інформації». Окрім того, виділяють особливу категорію організацій громадянського суспільства – профспілки та організації роботодавців, так звані, соціальні партнери [1].

З точки зору формування державної політики, Н.П. Стучинська зазначає, що громадянське суспільство має беззаперечну цінність як надійний партнер у залученні громадян до процесів управління, розширенні масштабу інновацій, впроваджуваних у соціальні послуги та забезпеченні глибоких предметних знань та передового досвіду у галузях, важливих для економічної безпеки. Представники громадянського суспільства часто діють в інтересах суспільства як інформатори, відслідковуючи сумлінність та відповідальність установ і окремих осіб у питаннях екологічного та економічного характеру (наприклад, забруднення навколишнього середовища або ухилення від сплати податків). Ця цінна послуга суттєво доповнює державне регулювання і нагляд, але в сучасній Україні вона залишається недооціненою. Узгодивши інтереси, громадянське суспільство та бізнес-організації можуть створювати ефективну коаліцію задля ініціювання дискусії з важливих суспільних питань та поступового нарощування її формату. Громадянське суспільство, здійснюючи комунікацію бізнесу, уряду, міжнародних організацій та окремих громадян, сприяє посиленню внутрішньої та зовнішньої безпеки держави, забезпечуючи тим самим реалізацію національних інтересів із врахуванням інтересів окремих індивідів [2].

Як визначає колектив авторів [3, с.173], конституційно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки не може бути ефективним без активної участі в ньому самих суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій тощо), пов'язаних з ними інститутів громадянського суспільства (зокрема, політичних партій, профспілок, громадських організацій підприємців тощо), а також самих громадян. При цьому важливо забезпечити ефективний зв'язок названих суб'єктів з публічною владою – розвивати належну суспільно-політичну інфраструктуру у вигляді дорадчих, консультативних та інших допоміжних органів при органах публічної влади, які би склалися з представників бізнесових кіл, профспілкових організацій, фахівців у галузі

економіки, правознавства, менеджменту тощо. У нагоді могли би стати й різного роду форми політичної активності громадян, наприклад, громадські слухання чи всенародні обговорення найбільш принципових питань економічної безпеки.

На думку І.О. Матвійчука, ієрархічна декомпозиція економічної безпеки має такий вигляд: глобальна економічна безпека, міжнародна економічна безпека, національна економічна безпека, економічна безпека регіону, економічна безпека підприємства (фірми) та економічна безпека особистості [4].

Ю. Самойленко та М. Григорчук, ґрунтуючись на положеннях Конституції України та інших законодавчих актів, розуміють економічну безпеку держави як комплекс ефективних форм і методів захисту (з одного боку) і протидії (з другого боку) будь-яким недружнім проявам економічного (як зовнішнього, так і внутрішнього) характеру, які посягають на встановлений законом порядок реалізації всіма суб'єктами фінансово-господарських відносин, передбачених Основним Законом прав на об'єктивне самовідтворення і розвиток, примноження національного багатства, а також якісного й повного задоволення потреб українського народу [5].

Необхідним елементом державної діяльності є державно-правовий захист економіки – обґрунтована на пізнанні законів суспільного розвитку структурно-інтегрована система заходів, які вживаються компетентними державними органами для охорони інтересів суб'єктів економічної діяльності й забезпечення розвитку ринкової економіки. У загальному вигляді суб'єктами забезпечення економічної безпеки України виступає держава в особі органів державної влади, силові структури, органи нагляду та правосуддя, уповноважені організовувати захист об'єктів економічної безпеки, інститути управління економікою, до яких належать міністерства, відомства тощо, а також громадяни України та об'єднання громадян [6, с.91].

Як відомо, важливе місце в забезпеченні економічної безпеки нашої держави займають

правоохоронні органи, під якими, на думку М.І. Мельника, слід розуміти державні органи, наділені владними повноваженнями, що здійснюють у межах своєї компетенції правоохоронну діяльність на основі чинного законодавства, тобто в самостійний вид державної діяльності слід виділити правоохоронну діяльність, яка володіє певними властивостями [7, с.119]. Якщо виходити з закріпленого у ст.2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 року визначення та переліку правоохоронних органів (органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції) [8], то не всі з них є суб'єктами забезпечення економічної безпеки держави.

Таку думку, зокрема, висловлює й А.М. Дютюк, який зазначає, що правоохоронним органом як суб'єктом системи забезпечення економічної безпеки є лише той державний орган, що безпосередньо бере участь у забезпеченні економічної безпеки особи, суспільства та держави шляхом протидії злочинності в тому числі економічній, яка становить загрозу економічній безпеці [9]. Тому, станом на сьогодні, до правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку, можна віднести прокуратуру, Національну поліцію, Службу безпеки України, підрозділи податкової міліції ДФСУ, Національне антикорупційне бюро України.

Так, повноваження прокуратури дозволяють визнавати її суб'єктом забезпечення економічної безпеки через функцію підтримки державного обвинувачення в суді, представлення інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом, здійснення нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову

діяльність, дізнання, досудове слідство, при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян, що визначена Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. [10].

У складі МВС України повноваженнями забезпечення економічної безпеки наділена Національна поліція в межах забезпечення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, передбаченою Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. [11]. Окрім того, в структурі Національної поліції створено спеціальний орган – Департамент захисту економіки, основним завданням якого є своєчасне виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки. Проте, на сьогодні складно говорити про ефективність діяльності цього органу, оскільки він знаходиться в процесі становлення.

Ще одним із суб'єктів забезпечення економічної безпеки можна визначити Службу безпеки України, оскільки саме вона здійснює захист економічного потенціалу України від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань із боку окремих організацій, груп та осіб відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. [12].

Відповідно до Податкового кодексу України від 02.12.2010 р., основним завданням податкової міліції є запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення [13], що дозволяє віднести підрозділи податкової міліції ДФСУ до суб'єктів забезпечення економічної безпеки.

Протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, Законом України «Про Національне

антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. покладено саме на Національне антикорупційне бюро України [14], що і визначає його як суб'єкта забезпечення економічної безпеки, як складової національної безпеки України.

Але аналіз завдань і повноважень органів прокуратури, Національної поліції, СБУ, підрозділів податкової міліції ДФСУ, Національного антикорупційного бюро дозволяє стверджувати, що основні повноваження цих органів у сфері забезпечення економічної безпеки дублюються, що підтверджує доцільність створення самостійного правоохоронного органу Департаменту захисту економіки.

На думку О.М. Резніка, створення такого органу дасть змогу: шляхом проведення оптимізації вказаних правоохоронних органів, зменшити видатки державного бюджету України на фінансування та матеріальне забезпечення правоохоронних органів, повноваження яких у сфері протидії і боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями дублюються; зменшити тиск на суб'єктів господарювання, які часто не мають можливості ефективно здійснювати господарську діяльність через надмірну кількість перевірок з боку правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави; здійснювати дієвий контроль за дотримання законодавства під час функціонування нового органу, так як один правоохоронний орган контролювати простіше і ефективніше, ніж декілька органів; зосередити увагу саме на фінансових і економічних правопорушеннях як основних загрозах фінансово-економічної, а також національної безпеки держави та знизити рівень їх скоєння в Україні [15, с.150].

Разом із тим, вплив громадянського суспільства на активізацію діяльності правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку нашої держави, з урахуванням низького рівня політичної та правової свідомості, слабкої інтеграції українського суспільства сьогодні незначний. Хоча на законодавчому рівні існують механізми взаємодії громадянського суспільства та органів, що здійснюють

забезпечення економічної безпеки, зокрема і через публічність, гласність їх діяльності, звітність доступ до публічної інформації.

На нашу думку, наразі необхідно посилити роль громадянського суспільства в Україні, підвищуючи політичну, правову свідомість громадян. Громадянське суспільство є основною рушійною силою демократичної правової держави і повинно консолідуватись, активізувати діяльність для ефективного впливу на сферу забезпечення економічної безпеки держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. EUISSS, European Commission, and UNU-CRIS (2010), «The Role of Civil Society in Global Governance, Brussels: European Union» available at: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/events-127-synthesis-report%20_en.pdf.
2. Стучинська Н. П. Громадянське суспільство як суб'єкт забезпечення економічної безпеки / Н. П. Стучинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/12.pdf.
3. Дубинецька П. П. Економічна безпека суспільства середнього класу в ринкових умовах / П. П. Дубиницька, Д. О. Гончаренко, Я. В. Сличко // Економіка та управління національним господарством. – 2016. – Вип. 10. – С. 171–173.
4. Матвійчук І. О. Інституціоналізація управління економічною безпекою держави / І. О. Матвійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_/cgiirbis_vamsue_2012_2_21.pdf.
5. Самойленко Ю. Економічна безпека України: правовий аспект / Ю. Самойленко, М. Григорчук // Віче. – 2013. – № 17.
6. Лекарь С. І. Повноваження силових структур у забезпеченні економічної безпеки держави / С. І. Лекарь // Право і безпека. – 2013. – № 1. – С. 91–95.
7. Мельник М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. / М. І. Мельник. – К. : Атіка, 2002. – 506 с.

8. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» : від 23.12.1993 р., № 3781–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

9. Детюк А. М. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України / А. М. Детюк // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 12 (168). – С. 33–37.

10. Закон України «Про прокуратуру» : від 14.10.2014 р. № 1697–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

11. Закон України «Про Національну поліцію» : від 12.07.2015 р., № 580–VIII // ВВР України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

12. Закон України «Про Службу безпеки

України» : від 25.03.1992 р., № 2229–XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

13. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р., № 2755–VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

14. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» : від 14.10.2014 р., № 1698–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

15. Резнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави / О. М. Резнік // Право і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 145–151.

Логвиненко М. І. Громадянське суспільство як головний чинник активізації діяльності правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку України / М. І. Логвиненко, Н. В. Леунова // Форум права. – 2017. – № 1. – С. 94–98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_1_18.pdf

Розглянуто вплив громадянського суспільства на ефективність діяльності правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку України та роль самого громадянського суспільства у цьому. Визначено правовий статус правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку України.

Логвиненко Н.И., Леунова Н.В. Гражданское общество как фактор активизации деятельности правоохранительных органов, обеспечивающих экономическую безопасность Украины

Рассмотрено влияние гражданского общества на эффективность деятельности правоохранительных органов, обеспечивающих экономическую безопасность Украины и роль самого гражданского общества в этом. Определен правовой статус правоохранительных органов, обеспечивающих экономическую безопасность Украины.

Logvynenko M.I., Leunova N.V. Civil Society as a Factor in the Revitalization of Law Enforcement Agencies to Ensure the Economic Security of Ukraine

It was considered influence of civil society on the effectiveness of law enforcement agencies to ensure the economic security of Ukraine and the role of civil society in this. It defines the legal status of law enforcement agencies to ensure the economic security of Ukraine